

Jeppe Aakjær tale ved Jenlefesten

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

23. juli 1911

Sted

Ved Jenlefesten, Roslev

Herremænd.

Profeten Muhammed havde et Ord, som han indskjærpede sine Troende; det lød saaledes: „Stol paa Gud, men bind dine Kameler vel.“ Det er et Ord, som det vel er værd at indprente sig ogsaa under mere nordlig-politiske Breddegrader. Der er andre Kameler til end dem, der slider sig løs og vælter Teltpælene i en eller anden arabisk Nattelejr. Vor Politik har sine Kameler — baade med og uden Pukkel. Jeg skal ved denne Lejlighed pege paa et Par af de værste. En af de politiske Kameler, der har trampet mest ned i vort Folkesamfund, er Godsejer- og Herremandsstan den. Denne Stand har redet vort Folk som onde Drømme lige fra Historiens Gry. Løft dit Hoved og se dig om, du Salling-Bonde og -Husmand: Du staar her paa Jord, som for faa Aar tilbage tilhørte een Herregaard, du ser til venstre over i en anden, til højre over i en tredje, det gamle Filshauge, som nu er dækket af Lyng — saadan ligger Herregaardene tætte som Muldvarpeskud ud over det danske Land. Paa Øerne ligger de saa nær hinanden, at man — som Orla Lehmann har sagt — kan spille Langboldt fra den ene til den anden. Somme ligger under Lyng, som den hist henne; men Lyngen hvisker, hvisker om Kjæppedans paa Bondens Ryg, om Hundehul og Hovkjørsel og den dybeste menneskelige Nedværdigelse.

Der gik heroppe vest for Jenle for ikke saa farlig mange Aar tilbage en Række dybe Spor i Lyngheden fra Syd til Nord; det var de gamle Hovveje til Astrup. Nu er de ud slettet; du skulde ha' ladet dem staa, du Sallingbonde, og du skulde om Søndagen ha' taget dit Barn ved Haanden og søgt hen til de Spor og fortalt din Søn om disse Vejspors Oprindelse; det vilde ha' lagt en demokratisk Grund i ham og senere værget ham imod mangt et politisk Snig Løb, som Tiden er saa svanger med. Men den politiske Hukommelse er desværre kort her i Salling og andetsteds med, og jeg faar da hjælpe lidt paa den og med et par raske Rids klarlægge, hvorledes den danske Herremandsstand blev til, og hvad den for

Øjeblikket er.

Indtil ca. Aar 1200 existerede endnu ikke hverken Navnet eller Begrebet Herremand. Da var der kun Bønder over det hele, som afvejlende brugte Ploven og Sværdet. Men har et Folk først faaet Smag for Landbrug, vil det snart komme til at afsky Krigshaandværket. Saadan gik det ogsaa her. Kongen fik mere og mere Tilbøjelighed for en veludrustet og uddannet Hær, Bonden vilde nødigt rives bort fra Familien og Bedriften. Saa købte Bonden sig fri ved til Kongen at betale en klækkelig Krigsskat; men nogle af de forvovneste, der endnu havde den gamle Slagsbrodernatur i sig, lod sig hyre af Majestæten; de blev hans Mænd, Kongens Mænd, Herrens Mænd, hvad der senere er bleven til Herremænd (vi taler jo den Dag i Dag om „en Kongens Kaa'l“, i Betydning af en Soldat).

Disse Personer, der tjente Kongen i Felt og Fred, blev snart hans Kjæledægger i eet og alt; de fik Skattefrihed for sig selv og deres undergivne; de drog al den Fordel, de kunde, af deres lange Sværd; de lovede deres ubevæbnede Kaldsfæller blandt Bønderne Beskyttelse, imod at de opgav Ejendomsretten til deres Gaarde og tog dem i Fæste af Herremændene.

Og Bonden gik under Aaget for at faa Fred til at dyrke sin Ager; for sent opdagede han, at han var bleven bundet paa Hænder og Fødder gennem Naturalydelse, Landgilder, Hoveri og anden Djæveldom. Nu vilde han hugge sig løs. Det 15. og 16. Aarhundrede er fuldt af blodige Bonde opstande mod disse Udsugere; men Bonden forbliver i sin Skruestik; i Grevens Fejde 1530—36 slaaes han uhjælpelig til Jorden, for ikke at rejse sin Ryg mere, før Jærnaager spændtes af ham med Stavnsbaandets Løsning 1788 — Saaledes blev da Herremændene vort Lands første Bonde fangere. — De havde faaet deres Særstilling, deres Skattefrihed, deres Jordegods, deres Hjælme og Skjold for at værge Landet og Kongens Person, og saalænge de virkelig gjorde dette, var der nogen Mening i Galskaben, men med Krudtets Opfindelse i det 15. Aarh. blev al deres Pomp og Pragt omsonst. Saadan en gemen Luntebøsse respekterede hverken Hestens Bringe eller den mest kunstfærdigt forarbejdede Ringbrynje. Saalænge det bare gjaldt om at hugge løs med de lange Slagsværd blandt en Flok vid skræmte Bønder, der havde svoret ved deres Forke og Høtyve at hævne Aarhundreders Udsugelse, da var Spillet let nok, men at sidde paa den fnysende Stridshingst og i lang Afstand la' sig skyde flad med en almindelig Buxeknap som en anden gammel Kjælling, og saa endda knap nok vide, hvem der havde

løsnet Skuddet, — nej, saa skulde Dhrr. Riddere ikke lege med længere. Karl af Rise trak sig ud af Kampen; Herremændene ombyttede det tunge Slagsværd med en Paradekaarde, lod sig sy Klæder af Zobel og Maar, blev Adelsmænd og Hofsnoge, fik hovne Øjne og Rovfuglens krumme Næse. Og til Rovfugle forvandlede de sig. Deres Griskhed havde ingen Grænser; aldrig fik de Jord og Trælle nok. I de sidste 3—400 Aar har den danske Adel levet paa en topmaalt Meningsløshed; den har krævet og faaet udleveret det meste af den danske Jord for sig uden nogensinde at ha' vendt saa meget som en Spade fuld af den Herremanden, Hærmanden, Krigskarlen forvandler sig til Godsejer, som han kjendes her i Landet gennem de sidste 3—400 Aar, det er Samfundssnylteren i Ren kultur; han sætter sig bare ned og suger til sig: samler og forøder. Hvor ligger Herregaardene? Altid i den fedeste Del af Herredet. Har De nogensinde set de Folk gaa ud og dyrke Heder eller forvandle ufrugtbare Ødemarker til Kornland! Omkring Aar 1700 ejede Godsejerne, det vil sige nogle faa Hundrede af Landets Borgere: 63 Procent af den danske Jord; det meste af Resten tilhørte Kronen. 1671 kulminerede Galskaben; da fik vi en ny Lehnsadel; tidligere havde den gamle danske Adel, der havde taget Navne efter Grise og Galte og Oxer og andre taabelige Dyr, været ene om Budet som Landsudsugere; nu kom der en hel nybagt Adel frem: de første Grever, Friherrer og Baroner kom ud af Basilisk-Ægget, paa hvilket Enevælden havde ruget siden 1660. Den gamle, danske Adel havde lagt sig ud med Kongen under Enevældens Indførelse; der for blev den nu sat i Skammekrogen til Fordel for den nye Lehnsadel, der stammede ned enten fra forarmede Mecklenborg-Junkere, der havde gjort finere Lakajtjeneste hos vore tyske Dronninger, eller havde laant Kongen Penge, som han ikke kunde betale tilbage, eller havde haft en nær kvindelig Slægtning i Kongens Seng, hvad der var det allerfineste.

Under Christian den 5. oprettedes der saaledes 11 Grev skaber og 13 Baronier; de fleste af dem, der bestaar den Dag i Dag.

Jeg kan ikke gaa nærmere ind paa denne Udvikling, men det meste af Landet blev her kastet i Grams til yderst uværdige Personer, der drev Bonden til Fortvivlelse ved sine Udsugelser.

Naar vore Bønder nuomdage ikke sjælden søger Alliance med Herremands- og Godsejerstanden, da er der Grund til at udraabe: hvilken kort Hukommelse har ikke vor Bonde! Har du nu aldeles glemt 500 Aars Lidelser? Og er du selv sluppet løs fra Aaget, kunde du saa ikke gjerne tænke paa dine fattige Kolleger,

der stadig sidder med Djævelen paa Ryggen; tænke paa Fæstehusmændene, Indsidderne, Landarbejderne, der i tusindvis sukker under Godsejernes Svøbe, som du selv for 150 Aar siden.

Den danske Godsejer kan ikke la' sig forvandle; hans Natur er Udbytterens. — Vor Bonde er i en yderst falsk Stilling, naar han søger Alliance med ham. Lad Bonden blade lidt i sin Historiebog, før han fæster Lid til den danske Godsejer- og Herremandsstand. Lad mig bringe et Par historiske Fakta i Erindring.

Hvem skyldtes den danske Bondes haarde Lod gennem Tiderne? Udelukkende den danske Godsejer. I Forhold til Bonden var han som Edderkoppen, der løber til og fra den indfangede Flue for bestandig at slaa en ny Løkke om dens sitrende Lemmer. Kongerne — baade Chr. 2., Fr. 1., Fr. 4., Chr. 6 — havde vist ædel Vilje til at komme Bønderne hjælpende imøde, men havde de løsnet et Baand — aldrig lod Herremændene dem i Fred, før de havde knyttet det igjen med endnu haardere Greb. Da kom endelig Frihedens Morgenrøde med Stavnsbaandets Løsning 20. Juni 1788. Under endeløse Kampe med Godsejerne havde Retten endelig sejret, takket være især Chr. Colbjørnsens ubestikkelige Redelighed og klippefaste Retssans. Det er en stor Skam, at den danske Bonde ikke har fundet Anledning til et eller andet sted i vort Land at rejse den Mand et synligt Taknemlighedstegn for det Jættearbejde, han udførte for Bondens Sag. Men hvad gjorde Godsejerne, da Stavnsbaandets Løsning forelaa som en Kjendsgjerning? De satte Himmel og Jord i Bevægelse for at faa Loven omstyrtet. De gik ydmygt sledskende efter Kongen — Frederik 6. — (endnu kun Kronprins), og søgte at overbevise ham om, at han i denne Sag havde været under Indflydelse af Raadgivere, der vilde Landet ilde. Loven var som sagt bleven underskrevet af Frederik 6. den 20. Juni 1788; den 31. Juli 1790 var Kronprins Frederik i Gottorp for at holde Bryllup med Prinsesse Marie Sofie Frederikke. Efter Bryllup pet opholdt han sig i nogle Dage paa Slottet Louiselund. Her hen havde jyske Godsejere sendt deres betroede Mænd, Kammerherrerne Lüttichau og Beenfeldt; de ind fandt sig 18. August, fik Audiens, og efter at de havde lykønsket hans Majestæt til hans Giftermaal, fremlagde de en Godsejeradresse med 103 Underskrifter, der i voldsomme Ord paatalte den blodige Uret, der ved nævnte Lov var overgaaet de danske Godsejere; de betonedede de ulykkelige Følger, denne Lov allerede havde haft, og de endnu værre den vilde faa paa Stat og Samfund i den kommende Tid. Kongen svarede først med Fasthed: „Hvad der engang er befalet ved en kgl. Anordning kan ikke forandres“; men de lod sig ikke skræmme, men begyndte at

fortælle om den Gjæring, der herskede i Bondestanden, en Gjæring, som i Følge deres Opdigtelser nærmede sig Oprør. Kongen begyndte at vakle; Ordet „Oprør“ tegnede sig paa Baggrund af, hvad der nys var hændet i Frankrig, som det rødeste Spøgelse, der overhovedet kunde trylles frem for en hæderlig Monark.

Der var Vankelmodighed i Røsten, da Kongen som Svar paa de to nærgaaende Herrers Petitioner bemærkede: „Jeg vil, at Folket skal være frit, men ingen Proprietær skal for nærmes i sine Rettigheder, og der er jo Forskjel paa, at Bonden er fri, og at han kan gjøre, hvad han vil; dette har Ingenlunde været Hensigten.“

Der er ingen, der kan sige, hvad der vilde ha' sket, om ikke Frederik 6. snart var vendt tilbage til Hovedstaden og atter var kommen under Colbjørnsens ildnende Bestyrkelse af den engang tagne Beslutning.

Her maatte Herremændene altsaa gaa med nogenlunde uforrettet Sag; desværre havde de bedre Held, da de øvede deres Attentat paa Junigrundloven. Lad mig faa Lov til at dvæle lidt ved denne Sag, der danner Baggrunden for hele Nutidens Liv.

De fleste vil formodentlig i Grundloven se en saare tør og kedelig Læsning, om de overhovedet nogensinde har bla det i den. Men den, der læser Grundloven med Forstand og Omtanke, for ham bliver dens Paragraffer som en Allé, gennem hvilken der ydes et Perspektiv ned gennem vor Historie, lige til hvor det hele ender i hviskende Mørke; og den Mand, der læser, indtil Paragrafferne faar Liv, han vil ikke gaa i Rette med Grundloven for dens Kjedelighed, han vil tværtimod sige: dette er mit Folks Vandrebog, dets Adkomstbrev til en Plads i de civiliserede Nationers Række; ja, Grundloven det er i kort Begreb Summen af alt det, vort Folk har lidt og kjæmpet gennem Tiderne. Sært nok med saadan en lille Bog: den er læst i mindre end en halv Time, og det har kostet vort Folk 1000 Aar at skrive den. Læg Øret til denne lille Bog, og du vil høre Suk og Stønnen, Raab og Rallen, Sabelhug og Länkens Raslen.

Det sagdes om Jødefolkets Grundlov, at den var hentet ned til Folket, mens Bjærgtet skjald i Lyn og Torden. Dette er symbolsk. Enhver Grundlov er et Produkt af Lyn og Tor den. Jeg ved nok, der er dem, der holder af at fremstille Tingene, som var vor Grundlov kommen til os som en Gave. Det er med slige

Fabler, man nedværdiger en Nation. Tro aldrig paa disse fromme Løgne, at man faar politiske Rettigheder skjænket som Gaver. Den Nation, den Stand, det sløve Individ, der ikke vil kjæmpe for disse Rettigheder, han vil gaa som Træl til sine Dages Ende.

Tro ikke, at vi har vundet vor Grundlov paa andre vil kaar end andre Nationer. Der er næppe een af dens Paragraffer, som ikke har krævet blodige Ofre. Man siger nok det, at vi fik vor Grundlov uden Sværdslag; hvilken løs Tale! Saa regner man bare med den lille Ting: Grundlovens Underskrift, ikke alt det, der gik forud, som er hele vor! Folks Historie med alle dets bloddryppende Forvildelser og

Nederlag. — Hvor mange af de Bedste er ikke bleven pint, stejlet, radbrækket, før de med Hænder, der var lemlæstede af Tommeskruerne, kunde række blot § 79 ned til Nutiden: den Paragraf, der lyder: Ingen kan paa Grund af sin Trosbekjendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder, og hvilke blodige Ofre er ikke bragt og bringes den Dag i Dag for § 87, den, der handler om Forsamlings- og Foreningsretten, den, som gjør, at vi med Tryghed kan holde Møde her i Dag, den, som har givet Læ og Grøde til Arbejdernes Organisationer saavel som til vor Borger- og Landbostands utallige Sammenslutninger.

Saadan lever vi vort offentlige som vort daglige Liv bag denne Lov som bag en Klippe eller et Skjold.

Dermed være langt fra sagt, at Grundloven er en fuld kommen Lov; aa nej, nej! nøjere beset, hvad er det ikke for en stakkels, stakkels Lov. Enhver Lov vil jo altid være Frugten af et Kompromis; aldrig det, der foresvævede de Bedste, højst de næstbedste! Loven er vel altid Retfærdighedens Minimum; dens Maximum bærer vi i vort Hjærte. — Grundloven skulde være sin Samtids højeste Retfærdighed! O, I Guder! Ja, det er Retfærdigheden, efterat den er løben Spidsrod for en Række Klasseinteresser og har faaet sin Ryg pisket blodig af Embedsstand og Magthavere. Grundloven var jo allerede fra Fødslen af en Klasselov, givet mere af Frygt end af Kjærlighed, rakt det arbejdende Folk oppe fra og ned, som man rækker Føden til Vilddyret med Kjød i den ene Haand og Jærnsøvben i den anden.

Grundloven, som i 1849 af Hoffet var bleven skubbet ud af Døren til det

uroelige Folk, for at Hoffet kunde faa Nattero, var næppe naaet til første Korsvej (d. v. s. 1866) før den faldt iblandt Røvere, det vil sige blandt Godsejere. De mishandlede Staklen saalænge i de ædlere Dele, at den endnu ikke har forvundet Saarene; og der var ingen barmhjærtig Samaritan til at løfte den paa Æslet og pleje den i Herberget, eller rettere sagt: der var fuldt op af Æsler, men ingen Samaritaner.

Ja, tænk Dem rigtig ind i, hvad det var, der blev gjort mod det danske Folk hin 28. Juli 1866! — Der havde det ladet sig hidse til denne taabelige Krig i 64; der havde vore Soldater kæmpet uden Haab, i Mørke og Kulde, havde slæbt sig fra Skanse til Skanse — med Blod i deres Sko; nu slæbte de sig hjemefter, mens Fjendens Projektiler plaskede omkap med Skyernes Isslag. Da saa Godsejerne fra deres høje Taarne hen over alle de bøjede Rygge og tænkte: Her maa være en Chance! Kun paa sig selv tænkte de Herrer, ikke paa det blødende Fædreland. — Saalænge der legedes med Kugler og Krudt havde de holdt sig smukt ved en Side; nu vovede de sig frem. Som Ulvene følger i de vigende Hæres Spor, som Gribben svæver over et saaret Rovdyr, saadan fulgte Godsejerne det danske Folk fra Dybbøl til Grundlovsforandringen i 66. Til det nationale Nederlag føjede de det politiske; til Lemlestelsen af Fædrelandet lagde de Lemlæstelsen af Valgretten. Siden den Dag den 28. Juli 1866 — har vor Politik aldrig kunnet komme til sin rette Førlighed.

De kjender de gamles Fortællinger om Trolde, der, naar Moderen fjærnedede sig fra Vuggen, listede sig til at ta' hendes kristnede Barn og lægge en Skifting i dets Sted. Saa dan en Troldegjerning udførte de danske Godsejere i 66; de tog vort kjære rødmussede Barn, Grundloven af 5. Juni 1849, op af Vuggen og lagde deres egen hæslige Skifting i Stedet. Og denne hæslige Godsejerskifting af 1866 har fyldt vort Hus med Utryghed og Vræl. 1866 — det er mit eget Fødselsaar; og alle vi, som er født omkring dette Aar, vi synes politisk set at være fødte under en Sky. Aldrig har vi oplevet en Sejr; denne onde Lov har dræbt et Slægtleds Historie, har kvalt Jublen i vor Strube og drevet os ud i et Had, der ellers er den danske Natur fremmed. Her i 66 ligger Aarsagen til vor politiske Stagnation. Lad Frisindets Lovgiver har de smukkeste Forsætter om Væxt og Grøde i Lovgivningsværket, han vil inden ret længe naa til et Punkt, hvor han staaer tænderskjærende overfor den Kjendsgjerning: Landstinget vil ikke la' Loven nyde Fremme; saadan visner al vor Politik, før den har sat Frugt, som Rug der slaas ned af Haglene, før det har dræet. Nu gaar Ploven over Dybbel Skanser; den sønderjydske Bonde saar sin Rug der, hvor Fjenden havde sine Løbegrave.

Saadan er Nederlaget fra 64 allerede dækket af det grønne Græs; men Nederlaget fra 66 synes at være permanent. I hver ny Rigsdagssamling bryder det op paany med friske Saar, og al Frisind i Landet sukker derunder.

Saadan er da denne Grundlov kommen ned til os som en blødende Krøbling, takket være de danske Godsejere. Men Krøblingen maa atter bringes til Førlighed. Her vil vi faa en haard Kamp at bestaa mod samme Godsejere, der er ingen, der tror, at de skulde være tilbøjelige til at gi' noget fra sig godvilligt. Godsejerne hører til den Kategori af Samfundsborgere, om hvilke vi siger her i Jylland, at de skal nær til Ilden, om der skal komme noget Fedt af dem. Men det danske Vælgerfolk skal vide at holde dem til Ilden! — Vor Stilling er ingenlunde haabløs; der gaar en social Jordrystelse igjennem det hele Evropa; men i Jord skjælvstider frygter de mest, der bor i Højden; da revner langt hyppigere det røde Borgtaarn end Hytten bag de støvede Nælder. Foreløbig har Uvejret samlet sig over England. Kampen mod den engelske Godsejer og hans politiske Hovmod — lad os følge den med Opmærksomhed; den kunde gjerne indeholde nyttige Fingerpeg for os selv.

Grundloven som den nu foreligger — blev altsaa ikke det sunde Hus, hvori vi alle kunde bo med Tryghed, nej, den blev langt snarere formet som en vældig Karosse, hvori Borgerne steg ind efter Rigdom og Rang. Først steg alle de Besiddende ind; de sidder mageligt med Puder i Ryggen og Pengeposen paa Skjødets; saa krøb efterhaanden de andre efter, Obersten med Sabel og Uniform, Embedsmanden med Paraply og Hattefuttural osv. osv. Men da de saakaldte simple Folk begyndte at entre Vognen, blev der brat givet Faresignal; Karossen satte sig i Bevægelse, nogle havde kun det ene Ben oppe i Vognen, saadan som Husmænd og Landarbejdere. Andre, som Kvinderne og Tyendet og de 25 aarige, havde slet ikke faaet Tav endnu. Nu har vi kjørt i godt 60 Aar, men alle dem, jeg her har nævnt, maa stadig traske ved Siden af Vognen. Det nytter tilsyneladende ikke at raabe Kusken an. Han synes at ha' faaet Ordre til at spille Døvtum. Men jeg, som ved Skæbnens Gunst nogenlunde glat er kommen op i Vognen, jeg raaber til jer, som maa løbe bagefter: I Husmænd og Arbejdere, Kvinder og Tjenestefolk, og hvem I ellers er, I Grundlovens Stedbørn — jeg raaber det til jer, hæng bare i, opgiv ikke! Slaa en djærv Kno i Bagsmækken, og klyng jer fast trods alt! Tag jer ikke nær, at de store Herrer der inde i Vognen nu og da prikker efter jer med de sølvbeslagne Stokke.

Hold ud, og kom op til os andre. Hverken vi eller Udviklingen kan undvære jer,

hvis ikke Reaktionen helt skal træde os alle i Bunde.

Thi er det ikke den argeste Reaktion, der for Tiden behersker de Styrendes Sind! Enhver Reaktion staar altid i et lønligt Forhold til Militarismen. Det gjør da ogsaa vor, og her kommer jeg da til en anden af de Kameler, som jeg vil bede Dem om at ha' en solid Grime i Beredskab til. — O, denne Militarisme! Det er Danmarks hule Tand. Det er ligegyldigt om vi ta'r Varmt eller Koldt — evigt og altid smærter det i den Tand. Og alle gode Raad har her været omsonst, intet hjælper, hverken Kl. Berntsens Pinkpiller eller Neergaards Grødomslag; Smerten tilta'r bestandig, og det er os, der skal betale Smerten. Jeg siger til gamle Mor Danmark: Vær nu en klog og forstandig Kone. Træk den Tand ud! Du faar ikke Nattero, før det er sket. — Ja, det er min oprigtige Mening: Militarismen ud med Rod og Trævl! Hvad er det for en taabelig Tanke, at man vil gjøre. vort Folk til et Krigerfolk, der bestandig skulde ligge med Bøsepiben ud af Vinduet.

Maa jeg spørge: er vor Bonde Militarist? Ja, man kunde unægtelig forfalde til den opfattelse ved at betragte nogle af de sidste Begivenheder. Det er saaledes vor Bonde, der gik sammen med Reaktionen ved sidste Valg og skabte den Situation, hvis politiske Følger vi endnu har svært ved at overskue. Atter en falsk Alliance, lig den fra 66, hvor og saa Bonden blev ledet som Blindebuk af Godsejerne.

Dog vover jeg at paastaa, at Bonden paa sin Sjæls Bund er Antimilitarist. Hans Had til Militarismen bunder dybt i hans Natur. Den stammer fra de Tider, da Landsknægten voldtog hans Hustru og Døtre, slæbte hans sidste Øg bort af Stalden, mens Herremanden solgte hans Søn til Hververen. Alliancen mellem Ploven og Sværdet er og bliver et Stykke Unatur, en Taabelighed, et visnende Halm, som staar paa Marken i Dag, men imorgen kastes i Ovn. Bon den har i Korporalen aldrig set andet end sin bøddel, Korporalen har i Bonden aldrig set andet end Kanonføde for Militarismen. De har ikke en Trævl tilfælles, hverken i deres Dont eller Følelsesliv. Bonden er en Elsker af Freden og Idyllen; han har intet kjærere Ønske end at blive hjemme hos Glutten og Grisen. Militaristen er en Horde paa Vandring. Barbaren lurder i hans Øjenkroge; han bærer Snorefrakke og Epauletter, han burde egentlig gaa i ugarvede Dyrehuder; om ikke just en Løvehud, saa i det mindste et Vædderskind.

Og af denne Barbar har Bonden ladet sig besnakke til at svigte det oprindeligste i sin Natur: Hadet til Fantasteriet; thi er det ikke det gedigneste Fantasteri, der

vilde være latterligt, hvis det ikke var saa skæbnsvangert i sine Følger, at vi skulde kunne danne et effektivt Forsvar mod en eller flere af Millionhærene! Befæste os mod en af dem! Jeg siger Dem: vi kan ligesaa godt befæste os imod et Jord skjælv! Og du danske Bonde, hvis naturligste Værn er de Turnipsskanser, som du Aar for Aar gjør højere og længere omkring din Gaard, du skal nu til at befæste sammen med Korporalen —; du som til daglig nok forstaar dig paa Penge og Penges Værd, du som staar en halv Time for af Slagteren at faa 50 øre mere for dit Gimmerlam, du skal nu til at slænge med Millioner, som var det ingenting, dine egne og Folkets surt erhvervede Penge — paa Trillebør og Tipvogne skal de kjøres ud i fantastiske Befæstningsanlæg! Den gamle Alderdomsunderstøttede, der sidder i Krogen med kolde Fødder, skal ha mindre Fedt paa Brødet. Enken og den Faderløse skal berøves den sidste Hvid, for at Volden kan højnes omkring Bøllemose eller lignende fortifikatoriske Punkter.

Og det tror du, o Bonde, der skal redde Danmark! Har du da aldrig set paa Lærken, som synger for dig, mens du pløjer? Lægger ikke den sin Rede uden al Beskyttelse, midt paa den flade Mark, hvor Rovdyrets Spor løber hid og did i Duggen! Og dog er Luften fyldt af dens Sang, og dens Yngel strækker Hals i det duggede Græs, nu som for Tusinder af Aar siden. Dens Ubemærkethed har været dens Værn!

Vort Land er saadan en Lærkerede i det grønne Græs. Rovdyrets Spor gaar langt udenom os, saalænge vi forholder os ubemærkede, men heller ikke et Sekund længere.

Jeg siger da til dig, du danske Bonde: skynd dig ud af denne unaturlige Alliance; lyt ikke til dem, hvem Ordene: Forsvar og Fædreland hænger som dannebrogssfarvede Strimler ud af Munden; tag dig i Agt for dem, der vil korsfæste Nationen paa et Dannebrogssflag!

Disse mine Ord er ikke blot henvendt til den danske Gaardmandsstand, som i øjeblikket synes uimodtagelig for Fornuftgrunde, men de er nok saa meget rettet mod de nye Befolkningslag, der er ved at vækkes til politisk. Bevidsthed: Husmænd, Tyende, Landarbejdere. Til dem siger jeg:

Følg eders Instinkt mod Frihed og Selvstændighed; vogt jer først og fremmest for falske Alliancer, vogt jer for Godsejerne, den Stand, der er steget op i Himlen for des bekvemmere at kunne spytte paa Jorden. “Bered jer til at rive Jorden, den

danske Muldjord, der repræsenterer Kornet og det velsignede Brød, ja, bered jer til at rive dem bort af disse marvløse Hænder; lærde Herrer Godsejere, at hele deres Ejendomsret til Landets Jord svæver i Luften. Enevælden blev fældet for over en Menneskealder siden: forlængst ligger dens højsalige Levninger i deres Marmorkister; hvi taaler vi da, at dens devote Lakajer breder sig med Anmasselse paa den danske Jord! Hører vor Lehnsadel ikke til de historiske Spøgelse, hvis Forpligtelse det er at være under Jorden, før Hanen galer Gryet frem! Jo, i Sandhed!

Jeg gjentager det: Naar den vidtløftige Herre, Enevælden, er sat paa Døren, saa taaler vi ingen Obsteration af hans Lakaj!

Og nu til Slutning: Paa en af vore Samlinger hænger et Maleri, jeg husker ikke af hvem, der hedder saadan noget som: Herskabet vender hjem.

En herskabelig Vogn fuld af glade Mennesker, Gods ejeren og hans Damer, kører op imod Herregaarden, der ligger lys og vinkende i sin Lystpark. Det er en varm og mild Sommeraften — Solnedgangens Lys falder kjærtegnende over de unge Kvinders vippende Parasoller og deres hvide Sommertøj. Der flirtes, der les, der nydes; Hestene traver, Vognen fjedrer under sin Skjønhedsbyrde. Det er Lykken paa fire rullende Hjul.

Men ovre paa den anden side af Diget — thi Kunstneren har delt sit Billede ved et Dige, som er symbolsk — ovre paa den anden side kommer en Landarbejder. Han kommer oppe fra Herregaarden — ikke fra dens Lystpark, men naturligvis fra dens Ladebygninger, hvor han har til bragt en lang, udmattende Arbejdsdag; han er rygbøjet og krogknæet, hans Dragt er lappet paa Kryds og Tværs, pan Spadebladet over Axlen bærer han den slidte Melmadstjerne, Med et eget forskræmt Sideblik letter han paa den flade Hue, da han glider forbi Herskabsvognen, for umiddelbart efter at fortsætte Vandringen ud mod den forfaldne Hytte, der er hans eneste Slot og Lystpark. — Dette Dige der paa Kunstnerens Billede, det sætter Skjel mellem to Verdner; paa den ene side dem, der nyder uden at arbejde, paa den anden side dem, som arbejder uden at nyde. De allerfleste i vort Samfund, de allerfleste af jer, der hører paa mig i Dag, befinder sig netop paa den side af Diget. Men en Dag gaar det op for jer, at man har misbrugt jeres saa lovpriste God modighed; da kan det være I blev mindre villige til at stryge den flade Kaskjet for det fine Herskab i Landaueren, ja det kan endda være, at I tog Mod til jer og sprang over Diget for at indføre en hel ny

Samfundsskik. Det er dette Spring over Diget, som vi alle venter paa; det er dette Spring over Diget, der skal indlede en hel ny Tid, hvor der kanske er lidt færre Herremænd, men til Gjengjæld betydelig flere lykkelige Hjem.

Men, vil I naa jert Maal, da bind Kamelerne vel og først og fremmest: gjør ikke Gaardmandspolitikens Dumheder om igjen; vogt jer for al den Hjælp, der tilbyder sig ovenfra, hvad enten den kommer som Præstehjælp eller Herremandshjælp, men først og sidst: vogt jeres Sti for de falske Alliancer!

Kilde

Aakjær, Jeppe. 1919. Artikler og taler. 1887—1918. København og Oslo: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Agitationstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaer-tale-ved-jenlefesten-1911>